

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 12

*Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Історія, сучасність, зарубіжний досвід”
м. Київ, МАУП, 6 листопада 2014 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 24.09.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук., проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук., проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук., проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук., проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук., доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук., проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 12: Матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. “Історія, сучасність,
зарубіжний досвід”, 6 листоп. 2014 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова)
[та ін.]. — 2014. — 460 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

ЗМІСТ

Головатий М. Ф., Кравченко А. І. Українська державність і сучасні соціально-трансформаційні процеси	9	Дікарєв О. І., Вербицька Г. А. Ресурси державного будівництва та комунікації еліт: витоки еволюції в триаді: “влада (technai)” – “обчислення (logismos)” – “міра (metron)”	47
ПЕРЕГУДА Є. В. Реформування виборчої системи за умов оновлення політичної системи України.....	12	Романенко Є. О. Електронний уряд – українські реалії.....	54
Білоус А. О., Білоусов В. П. Функціональне призначення Української держави на перехідному етапі державного будівництва: постановка проблеми в теоретико-прикладному аспекті	16	Баєв В. В. Суб’єкти ринкових відносин у сфері медичного туризму.....	57
Гайдукевич Г. А. Украина и концептуальное решение ближневосточной проблемы.....	20	Бортник В. А. Особливості реформування центрального органів виконавчої влади України	60
Медвідь Ф. М., Хоменко В. О., Чорний Е. В. Національні інтереси України в умовах розвитку української державності	26	Толстенко О. В. Проблеми формування інституту соціального партнерства та соціально орієнтованої підприємницької діяльності в Україні	64
Голуб О. В. Криза в системі державного управління як стимул до суспільних реформ.....	29	Галич Ю. О. Сучасна українська держава: стратегії влади, технології управління	67
Баєва О. В. Концептуальні засади впровадження державного нагляду в сфері загальнообов’язкового медичного страхування	33	Літіченко Я. М. Державне регулювання підприємництва в Україні	70
Сурмін Ю. П. Особливості державного управління в Україні в сучасних умовах	36	Васильченко О. М. Національна ідентичність в контексті оптимізації шляхів державного управління в Україні	73
Баранівський В. В. Методологія прогнозування шляхів державотворення в Україні	40	Шілов Ю. О. Державний устрій Аратти	76
Рулъ Ю. В., Трченко В. А. Потужні резерви держави Україна	46	Корінчевська І. А. Державне управління захистом учасників навчально-виховного процесу в надзвичайних ситуаціях соціально-політичного та воєнного характеру	82

РЕСУРСИ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА КОМУНІКАЦІЇ ЕЛІТ: ВИТОКИ ЕВОЛЮЦІЇ В ТРІАДІ: “ВЛАДА (TECHNAI)” — “ОБЧИСЛЕННЯ (LOGISMOS)” — “МІРА (METRON)”

Становлення і розвиток української державності, вип. 12, с. 47–53

В цьому дослідженні рефлексується науковий дискурс щодо ресурсного потенціалу ритмів еволюції світових еліт. Зокрема розглядається концепт про те, що в історії Стародавньої Греції та Стародавнього Китаю проявлено політичні, культурні і природні резонанси: писемні пам'ятки на обох мовах з'являються в II — му тисячолітті до н. е.; обидві мови, хоча і змінилися, продовжують існувати й понині (сучасні греки вважають своєю мовою мову Гомера, а китайці рідною мовою називають мову Конфуція; обидва народи рано виразились в поезії і філософії; обидві цивілізації в пошуках ресурсів вплинули на сусідні народи. Зокрема результати порівняння стратегій управління державою в Китаї і в Європі здійснене французьким філософом Ф. Жюльєном (Жюльєн Ф., 1999) підтверджує вагомість цієї концепції. Проте було віднайдено і розбіжності: грецькі вчені напрацьовуючи стратегії управління шукали раціональності, а китайські ефективну стратагемність. Стародавні греки шукали “владу наук (technai)” в “обчисленні” (logismos) “міри (metron)”, а китайці стратагеми для отримання бажаного. Другий французький вчений Р. Арон (Арон Реймон, 2000, с. 336) аналізуючи реалії політичного процесу в 60-х рр. XX століття прийшов до висновки про те, що в еволюції світової еліти і нині багато спільного. Протягом століть головними ставками в битвах між державами вважалися золото, гроші, раби, нафта. К. Поланьї (Polanyi Karl, 1971) у процесі дослідження походження торгівлі було напрацьовано парадигму ресурсу еволюції у співвідношенні тріади понять: (1) “взаємність” — (2) “перерозподіл” — (3) “міра”. Базуючись на різних сценаріях розвитку соціальних відносин, він стверджував, що в гедоністично налаштованому суспільстві все неминуче стає в дефіциті, — та усе діється з огляду на ерозію поняття “міра”. Цей термін в прямому значенні нинішнього розуміння вже використовували давні племена та деякі нинішні аборигени. М. Саллінз (Sahlins Marshall, 1976) в розділі “Мінова вартість і дипломатія примітивної торгівлі” книги “Економіка кам'яного століття” відзначає, що вже стародавній світ стояв перед вибором сценаріїв між війною та компромісом з приводу використання природних ресурсів. В давні часи дипломатія передувала праву. Комунікція еліти в системі “розпорошеної” влади виступала у формі обов'язкової “соціальної стратегії”: вона мала коефіцієнт дружності, який проявляється і в поведінковому етикеті,

і в обмінному курсі. І в тому і іншому було закладено прагнення виживати самому і давати жити іншому, тобто виявляється готовність поділитися. Щоправда, у цьому контексті не досить ясно, чи є сучасні еліти складних індустріальних та пост індустріальних систем краще пристосованими до природного оточення і ризиків у порівнянні з системами простих мисливців — збирачів. Про ресурс влади в свій час говорив в трактаті “Держава” Платон формуючи філософію вибраних в IV в. до н. е. В своїй теорії еліти Платон вперше провів типологію політичного лідерства, порівнявши політика зі звіром. На його думку, політики (“царі” та “жерці”) “походять на левів, деякі — на кентаврів і на інші подібні створення, більшість же — на сатирів і на подібні з ними істоти, слабкі і мінливі: вони швидко змінюють свій вигляд і свої властивості на інші (Політик, 291a-b). Потім цю формулу повторять і зроблять класичною Н. Маківеллі (Макіавеллі Нікколо, 1998) і В. Парето. Перший, зокрема, буде стверджувати, що з усіх звірів нехай государ уподібниться двом: леву і лисиці. лев боїться капканів, а лисиця — вовків, отже, треба бути подібним лисиці, щоб вміти обійти капкани, і леву, щоб відлякати вовків. В. Парето буде говорити про те, що для елітарної політичної свідомості характерні два типи мислення — консервативне і реформаторське, які відповідають існуючим головним типам еліт: (1) “леви” — для їх свідомості характерний консерватизм, грубі силові методи правління; “лисиці” — майстри обману і політичних комбінацій (Vilfredo Pareto, 1961). Стабільність політичної системи досягається переважно при правлінні еліти “левів”. Навпаки, нестійка система вимагає прагматично мислячих енергійних діячів, новаторів, комбінаторів — “лисиць”. Постійна зміна еліт — результат того, що кожен тип має певні переваги, які, однак, з часом втрачають міру і перестають відповідати потребам управління суспільством. Тому збереження рівноваги соціальної та політичної системи вимагає постійної заміни однієї еліти іншою. Головна формула платонівської політичної елітології була сформульована у діалозі “Політик”: “ніколи більшість, хто б вони не були, не зможе, опанувати <спеціальним> знанням, розумно керувати державою; єдино правильне державний устрій слід шукати в меншості — серед небагатьох або у одного” (287b — c). Ця формулу теоретики еліт пізніше використають в якості аксіоми.

Практичне втілення модельованих Платоном елітарних здібностей до концептуалізації проявилися у його учня Аристотеля. А лідерські якості — в учня Аристотеля — Олександра Македонського. Елітизм останнього був породжений новою мірою і впливом кініків. Це помітно в його прагненні очистити всю землю від диких народів і перетворити на Елладу весь світ. За свідченням Плутарха (Плутарх, 1994), цар часто повторював: “Якби я не був Олександром, я був би Діогеном”. Саме Діоген Кінік проголосив себе космополітом, тобто “громадянином світу” (Діоген Лаертський. VI.63). Тут проявляється парадоксальність античної етнофілософії і протистояння двох ідей: (1) про ідейну рівність людей; (2) про їх природну нерівність. Обидві ідеї лежать в площині співвідношення різних культурних рівнів — еллінів (рівних по культурі) і варварів (неосвічених і тому нижчих в ієрархії). Ідея елітоциду (тобто знищення еліти) була розвинена Платоном в його діалозі “Тімей” у знаменитій легенді про Атлантиду. Тут розгорнуто теорію культурного занепаду внаслідок елітоциду. Так пояснюються численні історичні події: зростаюча роль міста у прогресі і регрес цивілізації; вплив природного та ресурсного фактору люди періодично гинуть від страшних катастроф, перш за все, потопів). З наведених текстів ми можемо зробити кілька елітологічних спостережень: 1) з концепції “елітоциду” впливає платонівська елітаристська теорія походження держави і права; 2) держава і право виникають у містах, коли в них з’являється еліта, (тобто ті “деякі”, які

“мають ресурси для дозвілля”); 3) маси цілком можуть жити без законів і держави (тобто без еліти), але це стан дикості; 4) право і держава є необхідними для еліти як засіб контролю громадського життя; 5) міфологія, філософія, історична наука розвиваються завдяки еліті, як духовний продукт її суспільної діяльності; 6) в теоретичній типології форм держави досить чітко простежується принцип “низхідної ієрархії” блага; 7) негативні форми держави (тимократія, олігархія, демократія, тиранія) в порівнянні з ідеальною державою, представляють собою послідовне погіршення ідеальної форми; 8) описуючи ці системи, Платон дає характеристику панівній “правлячій еліті” (Держава, 550А — 567В); 9) Платон був одним з перших, хто виділив тріаду управління (1) “матерія — (2) інформація (кількість і якість) — (3) міра (езотеричність, елітарна таємниця управління процесами)” як таку, що існує в нерозривній єдності у Всесвіті; 10) Платон стверджує, що всяка “річ” — матерія перетворена в міру визначеним чином, тобто за задумом Логоса (Творця). Багато що з цього Платон запозичив у піфагорійців (до початку IV ст. до н. е.): розуміння організації; ієрархії; гармонії як вищого закону Всесвіту. Піфагорійці в свою чергу знання Єгипту і Вавилону трансформували в числа і гармонію. В латинських і середньовічних текстах для позначення цієї традиції вживається термін “*harmonia (musica) — coeli (mundi)*” (“гармонія (музика) — небо (світ)”). Завдяки включенню гармонії сфер в систему Птолемея — ідея музики сфер була концептуалізована в астрології, кабалі, парамасонських вченнях.

Вчений Е. Шульц Е. (Шульц Е. Н. 76–81) вважає, що в китайську давнину теж існували подібні ідеї. Наприклад, відповідність п’яти нот китайської гамми принципам 5 елементів (у син). В цій парадигмі інтелектуальна та духовна обраність еліти визначається фактом володіння езотеричним знанням (мірою).

Ця тенденція була проявлена Плутархом. Він цитує листування учня Платона — Аристотеля з його знаменитим учнем — македонським царем Олександром Великим. Олександр дорікає вчителю за те, що той написав книгу про таємне вчення “філософів — езотериків” для широкого загалу. “Ти вчинив неправильно, — писав філософу великий полководець, — оприлюднивши вчення, призначене тільки для усного викладення. Чим же ми будемо відрізнятися від решти людей, якщо ті самі знання, на яких ми були виховані, стануть загальним надбанням? Я хотів би перевершити інших не тільки могутністю, але й знаннями про вищі предмети”. Аристотель виправдовувався тим, що його книга призначена для освічених людей і “зовсім не годиться ні для викладання” (Плутарх, 1994). На нашу думку Аристотель передав громадськості матеріали, які тепер відомі як “Метафізика”. Ця збірка творів починається з вчення про природу мудрості і її суб’єкту — мудреця. Таким чином Аристотель свої елітологічні погляди про “мудрості” поповнює етичними та гносеологічними елементами. В цій парадигмі можливим стає розкриття секрету обраних про міру. Так виникає синтез знання з системою управління ейдосів, що використали й в китайській культурі, а пізніше арабські вчені. Зокрема Ібн Халдун.

Конфуцій поділяв суспільство на “шляхетних мужів” і “низьких людей” за їх ставленням до моралі. Проте він вказував простим людям шлях до вищої позиції в політичній ієрархії через сумлінне навчання, вдосконалення (Конфуцій, 2001). Синолог Малявін В. В. (Малявін В. В., 2007.) вважає, що Конфуцій в “мірі” вбачав суть усього життя. У китайській традиції “міра” як ірреальність не є: субстанцію, ідеєю, статичним космосом. Це “безодня перетворень”, чиста плинність Хаосу без початку і кінця, без ідеї і форми”. Гуань Чжун (Kuan-tzu, 1965), один із засновників легізму, ставив закон вище правителів. Всі люди повинні бути рівні перед законом,

міра повинна існувати як універсальний принцип управління. Один з останніх знаменитих легистів Хань Фей (III ст. до н. е.) писав що правителю необхідно володіння не тільки знанням, але й мірою й умінням ефективно використовувати знання в стратагемах (Іванов А. И., 1912). Проблеми розвитку суспільства надихнули на творчість арабського філософа та історика XIV в. Ібн Халдуна. Одним з перших він запропонував постулат про здатність групи до колективної дії у формі “асабійя” та її політичних циклів. Теорія Ібн Халдуна була розроблена в умовах Магрибу, де: 1) живуть люди “Пустелі” і люди “Міста”; 2) для людей “Пустелі” характерні малі політичні утворення (рід, плем’я і т. п.); 3) люди “Міста” організовані в держави й імперії; 4) людина не може жити поза групою; 5) громадський стиль життя полегшує захист, придбання різних ремісничих і технічних навичок та інтелектуальної комунікації; 6) різні групи (Асабія) мають різні здібності для спільних дій; 7) Асабія пов’язана зі здібностями групи самоорганізовуватися, жертвувати індивідуальними перевагами заради загального блага; 8) Асаба дає “здатність захищати себе, чинити опір і пред’являти свої вимоги”; 9) Сильна Асаба дає групі перевагу над іншими групами 10) Асабія є результатом “соціальної комунікації, дружніх зв’язків, тривалих знайомств та товариських відносин”; 11) освіта є соціальний капітал (Ibn Khaldūn, 1958).

Арабський мислитель вважав, що тип суспільства є ключем до розуміння економічних циклів еволюції еліти, чому Асабія зростає або зменшується: 1) життя людей “Пустелі” з її постійною боротьбою за виживання і, отже, потребою співробітництва створює умови для росту асабії; 2) “міське” суспільство контролює безліч людей і, в тому числі, робочу силу; 3) певна частка останньої може бути зайнята в сфері послуг або виробництві предметів розкоші; 4) розвиток тяги до розкоші порушує міру споживання ресурсів, несе небезпеку виродження; 5) правляча династія а, отже, держава стають жертвами тенденції до розкоші; 6) процвітання сприяє зростанню населення, змушує еліту гнобити народ, що, в кінцевому рахунку, викликає крах держави; 7) Асабія зростає і підтримується на високому рівні в малих суспільствах, де здатність до комунікації, колективної дії використання ресурсів — ключ до виживання; 8) такі суспільства споживають ресурси в міру необхідності, тому Асабія не підлягає негативній дії розкоші; 9) племена “Пустелі” з високою Асабією перемагають цивілізованих “городян з низькою Асабією і засновують правлячу династію; 10) в умовах “міського” життя Асабія неминуче знижується; 11) приблизно через чотири покоління вона стає настільки низькою, що держава руйнується в результаті внутрішніх конфліктів і завойовується новими племенами “Пустелі”. В цьому полягає суть моделі круговороту еліти Ібн Хальдуна. До теперішнього часу ідеї середньовічного мислителя актуальні, оскільки розкривають об’єктивні закони еволюції еліти.

Інваріантність проблеми політики та еволюції еліт аналізується в працях Н. Макіавеллі, Б. Грасіана, Н. Мальбранша, Дж. Мейсона, М. Щербатова, Н. Карамзіна, П. Турчина, Модельські, Девезаса, Томсона.

Зокрема російський соціолог П. Турчин (П. В. Турчин, 2010) використав модель Ібн Хальдуна для розгляду трьох стадій еволюції імперії: (1) формування держави та етногенез стрижневого етносу (етнічного ядра); (2) початкова експансія в межах етнічно — подібного середовища та експансія до максимальних територіальним розмірам, в процесі якої імперія набуває поліетнічний характер; — (3) стагнація, занепад і крах (можливо з подальшим відродженням у новому імперському циклі). Розроблена П. Турчиним математична модель взаємодії динаміки популяції та фінансового стану

держави передбачає повторювані епізоди підйому держави і приросту населення, супроводжувані подальшим крахом держави і скороченням населення. В області ймовірних параметрів структурно — демографічна модель передбачає, що крах держави повинен відбуватися на протязі проміжків в два — три століття. Більш складна модель, яка розглядає окремо простий народ і еліту, теж має подібну динаміку, що виявив П. Турчинов в процесі аналізу моделей Дж. Голдстоуна і Д. Фішера. В моделі Голдстоуна зростання населення виступає причиною краху держав в XVII–XVIII ст., оскільки виникає політична нестабільність, що побічно викликає: фінансове виснаження ресурсів держави; зростання внутрішньоелітної конкуренції; підвищення потенціалу мобілізації мас. Фішер припускає, що в період 1200–2000-х рр. н. е. Західна Європа пройшла чотири “великі хвилі” соціально — економічних змін. Ця тривала динаміка впливає на історію цінових ритмів. Там періоди цінової рівноваги (періоди Ренесансу, Просвітництва і Вікторіанської епохи) чергувалися з періодами швидкої інфляції (цінові революції).

Модельські, Девезас, Томсон у праці “Глобалізація як еволюційний процес” (Modelski, Devezas, Thompson, 2008) розглядали державу Чингізхана в якості першого глобалізаційного експерименту. Цей процес було започатковано спробою з’єднати цивілізації Старого Світу через Серцевину Землі (Heartland). Цей грандіозний проект був утруднений рядом перепон: 1) значні масштаби проекту; 2) слабкість інфраструктурних скреп; 3) прокладка транспортних шляхів і посилена міграція через центрально — азійські степи, де перебували збудники хвороби; 4) пандемія чуми; 5) лісостеп витоптаний значними стадами худоби. Ця перша спроба глобалізації закінчилася навіть не кризою, а катастрофою в середині XIV ст. Тоді померло за різними оцінками, від 350 млн до половини мільярда людей. Значні втрати припали на Китай, Європу та Близький Схід. Однак менш населені “скріпи” простору отримали куди більш болючий удар. В результаті політична та економічна інфраструктура *Rax Mongolica*, глобальної імперії Старого Світу розпалася. “Чорна смерть” в Європі ознаменувала так звану осінь Середньовіччя (Хейзінг, 1995). Її удар мав трансформаційний характер: 1) уповільнилось екстенсивне поширення різних форм університетської вченості, придворної куртуазності та міського політесу; 2) однак процес не припинився, отримавши ущільнений характер. В напрямі від Нідерландів через Альпи в Північну Італію знаходився пояс міст, який постраждав від чуми менше, ніж навколишні землі. Там продовжували множитися новації. Серед цих досягнень є такі важливі фактори: 1) збереглися політичні форми самоврядування; 2) поширилися стратегії вирішення конфліктів; 3) механізми забезпечення виконання контрактів; 4) в змаганні альтернативних утворень політичного порядку вижило “територіальне панування” (Spruyt, 1994). Форми територіального панування були дуже різні: королівства, герцогства, синьйорії — старшинства (*seigneurie, signoria*), панування (*dominium, lordship, Herrlichkeit, heerlijkheid etc.*), “господарства”. Останні були використані в кінці XIV ст. в Московії і Молдавії для позначення все тієї ж форми персоналізації територіального панування. Володарі всіх цих політичних утворень вели себе як законні лідери в середині своїх територій і в зіткненнях з подібними собі. Тому у південному (ломбардському) секторі поясу міст на протязі трьох десятиліть (з середини 1420-х до середини 1450-х років) велися нескінченні війни. За вплив змагалися три могутні актори: Мілан, Венеція, Флоренція. Лише Лодійський мир (*Pace di Lodi*) 1456 р. і створення Італійської Ліги сприяли миру. Цей процес завершився створенням в Європі першої системи погодження інтересів суверенів в формі балансу сил та рівного для всіх статусу. Це був період

ренесансного Кватроченто. В контексті його розквіту виник перший осередок Модерну концептуалізованого як парламентаризм та конституалізм у Великобританії. Таким чином було розвинуто започаткований в Італії механізм погодження інтересів еліт. Проте ранній конституціоналізм не міг перешкодити зростанню корупції у Великобританії. Що опосередковано прискорило в її північноамериканських колоніях проголошення незалежності і відновлення конституції в рамках тринадцяти держав — станів. Однак у більш широких масштабах Європи та обох Америк вже спостерігався процес сповзання у прірву революцій і воєн кінця XVIII — початку XIX ст. Лише обіцянка більшості конституалізованої свободи, рівності і братерства стимулювала вихід з цієї політичної кризи.

Черговий ритм та хвилю підняло прагнення самовизначення, участі та демократії. З еволюційної паузи, заповненої світовими війнами і тоталітарним пануванням, почався підйом до функціонального і морфологічного сенсу демократизації та підзвітності: встановлення контролю над розвитком і природними ресурсами (зокрема нафтою).

Тоді боротьба за доступ до родовищ нафти зіграла провідну роль у світовій актуалізації еволюції еліт. Подібна теза вимагає певного пояснення. В працях вчених XIX ст., зокрема Ст. Джевонса (Jevons William Stanley, 2012) говорилося про стратегічну роль вугілля. Тобто першоосновою модернізації у формі індустріалізації виступало саме вугілля. В цьому контексті доцільним було б згадати практику змагання Франції та Німеччини за право контролювати провінції Ельзас і Лотарингії. Тим не менш, саме завдяки нафті енергетичні ресурси були введені в ранг ключових проблем еволюції світової політики в період Першої світової війни з огляду на переведення багатьох видів транспорту на двигуни внутрішнього згорання. Виник значний попит на нафту як паливо. В міжвоєнний період робляться спроби рефлексії стратегій подолання спонтанності у розвитку. Закладаються, а потім реалізуються різні парадигми світового розвитку. Перш за все, ця вільсонівська стратегія національного самовизначення та демократизації, а також опіки над територіями. В рамках цієї стратегії створюється Ліга Націй і розгортається перша хвиля демократизації. Одночасно виникають альтернативні стратегії та проекти всесвітнього розвитку “знизу”. Вони знайшли вираження в радянському експерименті і передбачали поєднання пролетарського інтернаціоналізму з будівництвом соціалізму в окремо взятій країні. Тут проявляється принцип прискорення розвитку, перескакування окремих фаз і цілих етапів. Стратегії прискореного розвитку висувалися і в країнах, що відстали від лідерів модернізації. Це стосується тоталітарних і паратоталітарних проектів національного розвитку у Німеччині, Іспанії, Італії. Такі стратегії привели до влади радикальні партії та їх безвідповідальних лідерів, що спричинили війну.

Наступна хвиля умовно припадає на три десятиліття (кінець Другої світової війни (1945 р.) — 1975 рр. Тоді відбувається консолідація системи ООН та початок другої хвилі демократизації з контрфазою кризи 1960-х років, викликаной деколонізацією, нагнітанням протиріч біполярної системи і внутрішньополітичного розвитку в ядрах цієї системи. Іде перерозподіл сировинних ресурсів від колонізаторів до еліти нових незалежних постколоніальних держав. Далі нова хвиля умовно охоплює 1975–1989 рр. Розвиток пішов більш інтенсивного, але одночасно більш суперечливого. І здебільшого справу було не доведено до логічного і виразного результату. На цей процес вплинула фаза так званого гельсінського процесу і третя хвиля демократизації з контрфазою кризи рубежу 1980-х і 1990-х років. Виникають нафтові кризи і глобальні ризики. Тоді дослідники Г. Кан та Дж. Фелпс (Кан Г., 1984) на-

рахували два десятки “суто глобальних питань”. Дев’ять вони вважали “найголовнішими”. А вже з цього переліку виділяли три “найволаючі ризики”, — продовольчий голод, перенаселення та ресурсний голод, і відносили це акцентно до Китаю. Висновок звучав досить песимістичний: мовляв, у цілому людство “в якійсь перспективі” із цими проблемами справиться, а ось Китай “навіть чи справиться, а якщо й так, то не скоро”. Крізь цю песимістичну призму світ сприйняв і “реформаціологічний виклик” Ден Сяопіна 1978 р. (Дэн Сяопин., 1988). Але, Китай із тенет означеної трійки волаючих глобальних ризиків успішно виходить і вийде. Український дослідник І. М. Варзар вважає, що із мереж усемислимих труднощів Китай завше виходить переможцем завдячуючи “багатовіковій традиції превалювання “соціального” над “державним” і “політичним” (Варзар І. М., 2006). Француз — нобілевець М. Алле (Allais Maurice, 2006) концептуалізував таку діяльність як процес задоволення практично необмежених потреб людей при обмежених ресурсах та наявності бажання абсолютного рівня безпеки від ризиків. Роль політика в парадигмі М. Алле полягає не в установленні цілей суспільства, а у визначенні сумісності цілей гравців політики та суб’єктів господарювання і наявності ресурсної забезпеченості. З 1990-х років минулого століття почалася нова хвиля, яка триває до теперішнього часу. Аналітично вона включає фазу спонтанного формування уніполярної системи гегемонії США і четвертої хвилі режимних трансформацій з контрфазою кризи світового лідерства і актуалізацію елітоциду в багатьох країнах світу. Після розпаду СРСР і світової соціалістичної системи однотипнобудованих країн на рубежі 80-х і 90-х років XX ст., — поки США освоювалися з самоіміджем “одноосібного господаря планети”, поки ЄС став звикатися з роллю міфічних “Сполучених Штатів Європи” та поки Росія починала докладати всемислимих зусиль з повернення собі імені “світової супер — держави”, — світ “майже” не помітив входження Китаю у нову конфігурацію світу згідно поглядів своєї еліти і досягнутого рівня геоекономічної потужності.